
NATURA JURIDICĂ A CONTRAVENȚIILOR DIN PERSPECTIVA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

THE JUDICIAL NATURE OF CONTRAVENTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

COJOCARU Gabriel,
Student, USM

Consultant științific:
PANTEA Oleg,
dr., conf. univ., USM

Summary

The applicability of the European Convention on Human Rights to contraventions is controversial. The „Engel criteria”, firstly issued in the Case of Engel and others v. the Netherlands (8 June 1976), are used by the European Court of Human Rights to explain if it has jurisdiction and if the case is of „criminal matter” in its own view.

Through this scientific article we intend to study the „Engel criteria” and therefore to explain why cases of contravention matter can be examined by the European Court of Human Rights and what is the judicial nature of contraventions from the perspective of the European Court of Human Rights.

Keywords: *contravention, „criminal matter”, the „Engel criteria”, the European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights.*

În a doua jumătatea a secolului al XX-lea, în rândul statelor europene, a început un proces de „depenalizare” a contravențiilor și, respectiv, de delimitare a acestora de ilegalitățile de natură penală. Astfel, în mai multe state europene, precum unele state central-europene, Republica Austria, Republica Federală Germania, și în state est-europene, Bulgaria, Ungaria, Polonia, România, Republica Moldova, contravențiile sunt considerate ca încălcări extrapenale și sunt separate atât de infracțiuni, cât și de alte fapte ilegale.

Dezincriminarea faptelor contravenționale, inițial a fost criticată, în special în cadrul statelor care au făcut parte din Organizația Tratatului de la Varșovia

Natura juridică a contravențiilor din perspectiva Curții Europene...

(1955-1991), deoarece era considerat că scopul principal urmărit prin efectuarea acesteia era de a scădea rata statistică a infraționalității de pe teritoriul acestor state și, prin urmare, de a demonstra eficacitatea și profesionalismul organelor justiției din statele est-europene.

Cu toate acestea, „detașarea” faptelor contravenționale de alte încălcări de lege are mai multe explicații logice și întemeiate științific. În primul rând, prin delimitarea dată a fost format un cadru normativ specializat care avea drept scop apărarea relațiilor și a valorilor sociale ce nu necesită o protecție juridică de natură penală [1, p.8]. De asemenea, a contribuit la stabilirea și aplicarea unui proces mai eficient și mai simplu pentru a desfășura relațiile de constatare, de examinare și de sancționare pentru comiterea faptelor ilicite cu caracter contravențional [2, p.25]. În acest sens, o particularitate a dreptului contravențional este posibilitatea sancționării extrajudiciare a contravenientului în cazurile stabilite de lege. Și nu în ultimul rând, au fost determinate și stabilite cele mai potrivite sancțiuni pentru resocializarea și corectarea persoanelor vinovate în comiterea anumitor acte ilegale cu caracter contravențional prin stabilirea unor pedepse echitabile în raport cu gravitatea faptei ilegale săvârșite.

Astfel, conchidem că în legislațiile naționale ale statelor menționate *supra*, contravențiile sunt excluse din cadrul încălcărilor de natură penală, acestea fiind calificate ca acte ilegale de natură extrapenală. Acest fapt trezește anumite dubii și temeri, deoarece prevederile din Convenția Europeană a Drepturilor Omului de la Roma, din 4 decembrie 1950 (în continuare, CEDO), în special, normele din art.6 al Convenției, care obligă statele-părți la Convenție de a asigura desfășurarea unui proces echitabil și de a respecta drepturile persoanelor acuzate în cadrul procesului, sunt aplicabile în materia cazurilor penale și civile. În textul CEDO nu este prevăzut expres că drepturile și garanțiile procesuale expuse în art.6 al Convenției trebuie respectate și în cadrul unei proceduri contravenționale sau administrative. Astfel, se formează următoarele întrebări: Au dreptul persoanele acuzate de săvârșirea contravențiilor la asigurarea unui proces echitabil și a drepturilor lor procesuale în baza CEDO? Pot fi desfășurate procesele judiciare pe cauze contravenționale în baza auspiciilor CEDO? Considerăm că răspunsul la aceste întrebări poate fi oferit doar prin studierea naturii juridice a contravențiilor din perspectiva Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare, CtEDO) și a practicii judiciare a Curții de la Strasbourg.

Cu toate că contravențiile, reieșind din legislațiile naționale ale unor state (Republica Austria, Republica Federală Germană, România, Republica Moldova

etc.), nu mai sunt recunoscute ca ilegalități cu caracter penal, în jurisprudența CtEDO există cazuri în care unele ilegalități calificate în legislațiile naționale ale statelor membre la CEDO ca fiind de natură extrapenală (contravențională, disciplinară etc.), au fost recunoscute de CtEDO ca fiind parte a „materiei penale”. CtEDO explică acest fapt prin aceea că noțiunea de „materie penală” are o accepțiune autonomă și proprie în jurisprudența Curții. În acest mod este prevenită cu succes eludarea statelor-părți la CEDO de la obligațiile prevăzute la art.6, cu referire la organizarea unui proces echitabil [3, p.4].

Noțiunea de „materie penală”, în accepțiunea Curții de la Strasbourg, este formată în baza a trei criterii, cunoscute ca „criteriile Engel” [4, p.2]. Pentru prima dată aceste criterii au fost expuse în *Cauza, examinată de CtEDO, Engel și alții împotriva Olandei* din 8 iunie 1976 [5] și utilizate deja pentru o perioadă îndelungată în jurisprudența Curții. Aceste trei criterii au fost utilizate de către Curtea de la Strasbourg într-o determinare dacă aceasta are jurisdicție, dacă prevederile CEDO sunt aplicabile și dacă cauza examinată este de „materie penală” în accepțiunea Curții.

Cele trei „criterii Engel” sunt: 1) calificarea faptei conform dreptului național; 2) natura faptei ilegale săvârșite și 3) natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului.

Reieșind din aceste criterii, deducem că pentru a califica o cauză ca fiind de „materie penală”, CtEDO nu va proceda ca și o instanță jurisdicțională națională. O instanță jurisdicțională națională califică fapta ca fiind de o anumită materie strict conform prevederilor legislației naționale, pe când CtEDO ține cont atât de prevederile dreptului național al statului reclamat, cât și de alte două aspecte (natura faptei ilegale săvârșite și natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului).

În opinia noastră, putem aprecia primul criteriu ca fiind unul obiectiv, deoarece în analizarea acestuia Curtea de la Strasbourg purcede stric la examinarea unor fapte reale – depistează dacă fapta ilegală comisă de reclamant este apreciată de dreptul național al statului reclamat ca o infracțiune sau ca un alt tip de faptă ilegală, iar celelalte două criterii pot fi apreciate ca fiind subiective, deoarece în examinarea acestora Curtea va purcede la formarea unei opinii proprii cu referire la natura faptei ilegale, săvârșite de către reclamant, și la natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată reclamantului, desigur, luând în calcul circumstanțele de fapt și jurisprudența sa (a CtEDO).

Natura juridică a contravențiilor din perspectiva Curții Europene...

Menționăm că nu este necesar ca aceste criterii să fie întrunite cumulativ pentru ca ilegalitatea comisă să fie apreciată de CtEDO ca fiind de „materie penală”. Este suficientă întrunirea unui singur criteriu pentru a confirma aplicabilitatea CEDO, în general, și a art.6 din CEDO, în special, în cadrul unei proceduri judiciare [6, p.4]. În acest mod, CtEDO „împiedică” statele membre la CEDO de a-și realiza „interesele” de a limita sau chiar de a lipsi persoanele, în privința cărora a fost intentat un proces contravențional sau administrativ, de drepturile lor procedurale prevăzute în CEDO. De asemenea, cetățenii sunt asigurați cu cele mai favorabile condiții în cadrul unui proces judiciar, indiferent de natura cazului conform dreptului național, dacă cazul a fost apreciat de Curtea de la Strasbourg ca fiind de „materie penală”.

Totuși, CtEDO, din motive de securitate, în unele cazuri (spre exemplu, *Cauza Janosevic împotriva Suediei* din 23 iulie 2002 [7]) prevede necesitatea unei întruniri cumulative a mai multor criterii (a ultimelor două) pentru a determina includerea faptei în cadrul materiei penale, atunci când cel de-al doilea și cel de-al treilea criteriu nu dovedesc individual apartenența cauzei examinate la „materia penală”, conform accepțiunii Curții.

Infra, vom purcede la efectuarea unei analize a celor trei „criterii Engel” bazate pe păreri doctrinare și, nemijlocit, pe practica CtEDO.

Primul criteriu – calificarea faptei conform dreptului național – este unul relativ. Astfel, după cum am punctat anterior, pentru ca CtEDO să aprecieze o cauză ca fiind de materie penală, nu este neapărat ca pentru comiterea ilegalității, făptuitorul, să fie sancționat conform legislației penale naționale a unui stat membru la CEDO. Totuși, CtEDO, la examinarea cauzei, va porni de la efectuarea unei analize a dreptului național a statului membru și va stabili dacă, conform legislației naționale, fapta este recunoscută ca infracțiune, contravenție sau ca oricare alt tip de încălcare de lege. Dacă cauza este recunoscută de dreptul național ca fiind de materie penală, CtEDO va respecta prevederile legislației naționale, va califica fapta la fel și va statua aplicabilitatea CEDO, încheind la această primă etapă aplicarea „Criteriilor Engel”, iar în caz contrar va purcede la examinarea celorlalte două criterii.

De asemenea, conform opiniei doctorului în drept Sergiu Furdui, calificarea faptei conform dreptului național, reprezintă un criteriu relativ, însăși prin faptul că statele părți la CEDO sunt libere de a califica prin legislațiile lor interne anumite tipuri de încălcări de lege drept un anumit tip de ilegalitate (contravenție, infracțiune etc.), însă asigurând persoanei posibilitatea de a contesta decizia

sanctionatorului în fața unei instanțe independente și imparțiale [8, p.2]. În acest sens, în par.57 din Hotărârea asupra *Cazului Lutz împotriva Germaniei* din 25 august 1987, Curtea a statuat că, pe bună dreptate, pentru a descărca instanțele judecătorești de examinarea unor cauze de importanță minoră, statele-părți la CEDO pot delega autorităților administrative împuternicirea de a constata și de a sancționa în cauze contravenționale, iar respectarea prevederilor art.6 din CEDO este asigurată prin oferirea posibilității delincventului de a contesta decizia de sancționare a autorităților administrative la o instanță judecătorească [9].

În opinia noastră realizarea primului criteriu este strict necesară, deoarece astfel, CtEDO, studiază opinia legiuitorului statului atacat și a comunității naționale asupra faptei ilegale comise și nu pornește de la unele interpretări proprii legate de gravitatea faptei săvârșite sau severitatea pedepsei pasibilă de aplicare asupra făptuitorului. În același timp, cunoașterea aspectelor dreptului intern este importantă, deoarece chiar dacă în sine acest criteriu nu poate mereu stabili aplicabilitatea sau neaplicabilitatea CEDO asupra cauzei, criteriul dat poate servi ca un punct de pornire în examinările efectuate de către Curte întru stabilirea dacă cauza este de „materie penală” sau nu [4, p.4]. În par.31 din *Cauza Weber împotriva Elveției* din 22.05.1990, CtEDO a prevăzut că mai întâi trebuie să se verifice dacă dispozițiile care definesc ilegalitatea în cauză aparțin, conform sistemului juridic al statului acționat, la dreptul penal, la dreptul disciplinar sau, în unele cazuri, la ambele concomitent. De asemenea, Curtea a prevăzut că acest factor este de „greutate relativă” și servește doar ca punct de plecare în examinarea cauzei [10].

Al doilea criteriu – natura faptei ilegale săvârșite – în opinia noastră, este constituit din două subcriterii: 1) aplicabilitatea normei legale încălcate prin săvârșirea faptei și 2) importanța valorii sau a relației sociale protejate prin norma încălcată și gravitatea faptei săvârșite [11].

În aplicarea acestui criteriu, CtEDO, mai întâi, va stabili dacă în ipoteza normei sancționatoare care incriminează fapta este prevăzut un subiect general, adică întreaga populație, sau un subiect special. Dacă norma este aplicabilă asupra întregii populații, în concepția Curții, este o normă de natură penală, iar dacă se adresează unui subiect special, este de natură contravențională sau disciplinară. Respectiv, dacă Curtea constată că norma este aplicabilă asupra unui subiect general, cel de-al doilea criteriu, în majoritatea cazurilor, este considerat ca fiind îndeplinit, iar aplicarea prevederilor CEDO este justificată.

În cazul în care în ipoteza normei sancționatoare este prevăzut un subiect

Natura juridică a contravențiilor din perspectiva Curții Europene...

special, CtEDO trebuie să purceadă la analizarea celei de-a doua laturi a acestui criteriu – importanța valorii sau a relației sociale protejate prin norma încălcată și gravitatea faptei săvârșite. Cu toate că norma nu se adresează unui subiect general, ci unui subiect special, dacă fapta ilegală săvârșită prejudiciază o valoare sau o relație socială de o importanță majoră pentru comunitate, atunci cauza la fel este considerată de „materie penală”.

Considerăm că, în acest context, este necesar de a cerceta Cauza *Ziliberg împotriva Moldovei* din 1 februarie 2005, în care CtEDO a statuat că în ceea ce privește natura abaterii comise de reclamantul cauzei, Curtea notează că el a fost sancționat în temeiul alin.(4) art.174¹ al Codului cu privire la contravențiile administrative (în continuare, CCA) pentru participarea la o demonstrație neautorizată. Această prevedere reglementa contravențiile împotriva ordinii publice și avea scopul de a stabili modul în care demonstrațiile trebuie desfășurate. Prin urmare, prevederea legală încălcată de reclamant se adresa tuturor cetățenilor (unui subiect general), și nu unui anumit grup care are un statut special. Caracterul general al prevederii legale în cauză era în continuare confirmat de art.1 și art.12 ale CCA, care se referea la faptul că responsabilitatea administrativă survine la vârsta de 16 ani și că toți cetățenii trebuie să respecte prevederile legale și drepturile altor cetățeni și ale persoanelor juridice [12].

O hotărâre a CtEDO, în opinia noastră, puțin controversată în ceea ce privește stabilirea aplicabilității celui de-al doilea „criteriu Engel” de către Curtea de la Strasbourg, este hotărârea în baza *Cazului Öztürk împotriva Germaniei* din 21 februarie 1984.

Reclamantul cauzei este un cetățean turc, rezident în Republica Federativă Germană, care deține permisul de conducere eliberat de autoritățile germane.

În circumstanțele de fapt ale cauzei este prevăzut că reclamantul a comis un accident rutier în urma cărui au fost prejudiciate două autovehicule (al său și al părții vătămate), suma totală a prejudiciului fiind în valoare de 5000 DM.

Conform legislației Republicii Federative Germane, în vigoare la acea dată, reclamantul a fost învinuit pentru nerespectarea diligenței în traficul rutier («Ausserachtlassen der erforderlichen Sorgfalt im Strassenverkehr»), ceea ce la acel moment era calificat de dreptul național german, prin secțiunea 17 din Legea cu privire la contravenții din 24 mai 1968 (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten) și prin Legea traficului rutier (Strassenverkehrsgesetz), drept o contravenție (Ordnungswidrigkeit). Conform prevederilor legale germane, reclamantul, a fost

sanționat printr-o amendă.

Reclamantul a acționat Guvernul Republicii Federale Germane la CtEDO, în baza art.6 din CEDO, pentru faptul că statul nu a dorit să suporte costurile pentru interpretul asigurat contravenientului în proces și l-a obligat pe acesta să achite serviciile interpretului.

Prin prisma primului „criteriu Engel” Curtea de la Strasbourg nu a avut motive întemeiate de a califica cauza ca fiind de „materie penală”, deoarece, după cum am expus *supra*, fapta ilegală săvârșită de reclamant – nerespectarea diligenței în traficul rutier – era calificată de legislația Republicii Federale Germane ca și o contravenție. Cu toate acestea CtEDO, nu a ezitat să punteze că legislațiile altor state-părți la CEDO, la acea dată, continuau să califice acea faptă ca și o infracțiune și că, anterior săvârșirii faptei, chiar și conform legislației Republicii Federale Germane – nerespectarea diligenței în traficul rutier – era calificată ca și o infracțiune.

Curtea de la Strasbourg, recurgând la examinarea celorlalte două „criterii Engel”, pentru a justifica aplicabilitatea CEDO, a statuat că cel de-al doilea criteriu era întrunit prin faptul că norma avea un subiect destinat general, adică nu un grup de subiecți cu statut special, dar toți cetățenii în calitatea lor de „utilizatori ai drumurilor”. În opinia noastră, putem considera că acești cetățeni cărora le era adresată norma, totuși, nu reprezentau un subiect general, deoarece pentru ca aceștia să fie considerați ca „utilizatori ai drumurilor”, trebuie să dețină un statut special, cel de șoferi.

Suntem, însă, de acord cu celelalte argumente aduse de Curte în explicarea aplicabilității CEDO, în general, și a art.6 din CEDO, în special. Astfel, CtEDO, cu referire la cel de-al doilea subcriteriu, importanța valorii sau a relației sociale protejate prin norma încălcată și gravitatea faptei săvârșite, al aceluiași criteriu – natura faptei ilegale săvârșite – a susținut că prevederile legale încălcate de reclamant apără atât securitatea în trafic, cât și drepturile și interesele cetățenilor. Prin urmare, s-a conchis că valorile sociale prejudiciate prin comiterea contravenției de către reclamant sunt de o importanță majoră (ordinea și securitatea publică). Astfel, cel de-al doilea „criteriu Engel” este întrunit și Curtea a apreciat cauza ca fiind de „materie penală” și a confirmat aplicabilitatea CEDO.

Reieșind din faptul că Curtea deja argumentase aplicabilitatea CEDO, pe bună dreptate, a considerat că nu mai este necesar de a examina, în profunzime, cel de-al treilea „criteriu Engel” [13].

Al treilea „criteriu Engel” – natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului – este considerat de unii doctrinari ca fiind cel mai important criteriu utilizat de CtEDO întru a determina aplicabilitatea art.6 al CEDO [6, p.5]. Acest criteriu, în opinia noastră, de asemenea este compus din două subcriterii: 1) natura sancțiunii și 2) gravitatea sancțiunii.

Înainte de a purcede la examinarea criteriului, menționăm că într-o opinie doctrinară, bazată pe prevederile Recomandării Nr. R (91) 1 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la sancțiunile administrative, este susținut că o sancțiune administrativă (sau contravențională) este o sancțiune aplicată asupra persoanelor pentru nerespectarea conduitei prescrise în normele legale, indiferent dacă este o amendă sau o altă măsură punitivă, chiar dacă este pecuniară sau nu [14, p.5].

În ceea ce ține de natura sancțiunii, aceasta trebuie să fie de un caracter reprimator și punitiv. Având în vedere că majoritatea sancțiunilor au un caracter reprimator și punitiv, primul subcriteriu este întrunit de majoritatea sancțiunilor prevăzute în legislațiile statelor membre la CEDO. Respectiv, în examinarea celui de-al treilea criteriu se pune accentul pe gravitatea sancțiunii ce urmează a fi aplicată sau care poate fi aplicată asupra făptuitorului.

Anume datorită aprecierii gravității sancțiunii aplicabile pentru săvârșirea anumitor ilegalități, multe dintre faptele ilegale care erau calificate conform legislațiilor naționale ca fiind de natură contravențională sau disciplinară, au fost apreciate de Curte ca fiind ilegale de „materie penală”.

Subliniem faptul că în aprecierea celei de-a doua laturi a criteriului – natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului – Curtea nu apreciază sancțiunea doar dintr-un aspect obiectiv, ci și dintr-un aspect subiectiv. Adică, CtEDO nu ține cont doar de categoria și cantitatea pedepsei aplicabile, dar apreciază și impactul nemijlocit al acesteia asupra făptuitorului și posibilitatea acestuia de a o executa.

Totuși, necontestând importanța acestui subcriteriu, menționăm că, în opinia doctorului în drept Sergiu Furdui, lipsa gravității pedepsei nu poate priva mereu o contravenție de caracterul său penal [8, p.3], deoarece chiar dacă cel de-al treilea „criteriu Engel” nu este întrunit, Curtea de la Strasbourg poate aprecia fapta ca fiind de materie penală în baza celui de-al doilea criteriu – natura faptei ilegale săvârșite.

În par.38 din Hotărârea CtEDO asupra *Cazului Jussila împotriva Finlandei*

din data de 23 noiembrie 2006 e prevăzut că pe lângă faptul că cel de-al doilea „criteriu Engel” este întrunit, cel de-al treilea, la fel, este relevant, deoarece obligarea reclamantului de a achita taxe suplimentare (chiar dacă acestea nu aveau o valoare bănească considerabilă) nu a avut drept scop repararea prejudiciului, dar pedepsirea reclamantului pentru a preveni recidiva acestei fapte ilegale [15]. De asemenea, Curtea de la Strasbourg a ajuns la o concluzie similară în ceea ce privește întrunirea celui de-al treilea criteriu și în hotărârile asupra *Cazului Campbell și Fell împotriva Regatului Unit* [16] și asupra *Cazului Demicoli împotriva Maltei* [17].

Considerăm că este necesar ca în încheierea acestui studiu științific să deducem anumite concluzii în baza materialului studiat. Astfel, conchidem că:

1. Prin faptul că CtEDO apreciază unele cauze extrapenale, conform dreptului național, ca fiind de „materie penală”, Curtea nu descurajează procesul de „depenalizare”, deoarece permite organelor legislative supreme ale statelor-părți la CEDO de a califica anumite ilegalități ca și contravenții sau încălcări disciplinare și, totodată, garantează dreptul cetățenilor statelor-părți de a beneficia de jurisdicția CtEDO.

2. „Criteriile Engel” pot fi considerate ca trei temeuri în baza cărora CtEDO conchide dacă are sau nu jurisdicție materială asupra faptei și dacă CEDO are aplicabilitate.

3. Calificarea de către CtEDO a anumitor fapte contravenționale ca fiind fapte de „materie penală” are ca finalitate asigurarea pentru cetățenii statelor-părți a drepturilor prevăzute de Convenție la art.6 („Dreptul la un proces echitabil”).

4. În accepțiunea CtEDO faptele recunoscute de dreptul intern ca și contravenții reprezintă încălcări de lege de „materie penală” în cazul în care acestea reușesc să întrunească cel de-al doilea și/sau cel de-al treilea „criteriu Engel”.

Referințe bibliografice:

1. Pantea O., Antoci A. Drept contravențional. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2020.

2. Trofimov I., Crețu A. Drept procesual contravențional. Chișinău: Tipografia Academie „Ștefan cel Mare”, 2017.

Resurse Web:

3. Goisis F. European Court of Human Rights. case law on administrative

Natura juridică a contravențiilor din perspectiva Curții Europene...

sanctions [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://air.unimi.it/retrieve/handle/2434/227670/295238/Goisis%20ppt%20311013.pdf>

4. Andrijauskait A. Exploring the penumbra of punishment under the ECHR [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://dopus.unispeyer.de/frontdoor/deliver/index/docId/4449/file/penumbra.pdf>

5. Case of Engel and others v. the Netherlands (Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://policehumanrightsresources.org/engel-and-others-v-the-netherlands-application-nos-5100-71-5101-71-5102-71-5354-72-5370-72>

6. Stamatin Ș. Compatibilitatea procedurii contravenționale cu practica CEDO [citată 06.12.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Compatibilitatea%20procedurii%20contravenționale%20cu%20practica%20CEDO%20.pdf

7. Case of Janosevic v. Sweden (Application no. 34619/97) [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?filename=Janosevic+v.+Sweden.pdf&id=002-5242&library=ECHR&logEvent=False>

8. Furdui S. Natura juridică a contravenției din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului [citată 06.12.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Natura%20juridica%20a%20contravenției%20din%20perspectiva%20jurisprudenției%20CEDO.pdf

9. Case of Lutz v. Germany (Application no. 9912/82) [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/1987/20.html>

10. Case of Weber v. Switzerland (Application no. 11034/84) [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://www.legal-tools.org/doc/a8c2a1/pdf/>

11. Ramașcanu B. Procedura contravențională judiciară în lumina jurisprudenței curții europene a drepturilor omului [citată 06.12.2020]. Disponibil: <https://andreivocila.com/2010/03/10/procedura-contravenționala-judiciara-in-lumina-jurisprudenței-curtii-europene-a-drepturilor-omului/>

12. Cauza Ziliberberg c. Moldovei (Cererea nr. 61821/00) [citată 06.12.2020]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/02/ZILIBERBERG-RO.pdf>

13. Case of Öztürk v. Germany (Application no. 8544/79) [citată 06.12.2020]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001->

57553&filename=001-57553.pdf

14. Andrijauskaite A. The Principle of Legality and Administrative Punishment under the ECHR A Fused Protection [citat 07.12.2020]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/339788564_The_Principle_of_Legality_and_Administrative_Punishment_under_the_ECHR_A_Fused_Protection

15. Case of Jussila v. Finland (Application no. 73053/01) [citat 07.12.2020]. Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/5242c1924.pdf>

16. Case of Campbell v. the United Kingdom (Application no. 13590/88) [citat 07.12.2020]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-57771%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-57771%22])

17. Demicoli v. Malta (Application no. 13057/87) [citat 07.12.2020]. Disponibil: <http://www.uniset.ca/microstates/14EHRR47.htm>